

НАРЪЧНИК

НА ПАЦИЕНТА С ОНКОЛОГИЧНО ЗАБОЛЯВАНЕ

Асоциация на пациентите
с онкологични заболявания
и приятели

Настоящият Наръчник е съставен от Любка Ангелова - Vuba67 модератор в Клуб за борба с рака

www.oncobg.info

С нея можете да се свържите чрез:

Обади се безплатно!
0800 11 202

Зелена линия тел. 080011202 - бесплатно информиране и консултиране на пациенти с онкологични заболявания

Скайп zelena80011202 - психологическо консултиране, насочване към специалисти, информиране за социални права, включване в инициативи на АПОЗ и приятели

Редактор: Джул - модератор в Клуб за борба с рака *jull**

Консултант: д-р Нина Ръсина

Наръчникът е изработен по проект „Създаване на модел от социални услуги за последваща грижа за пациенти с онкологични заболявания“, с финансовата подкрепа на Исландия, Лихтенщайн и Норвегия чрез Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство, изпълняван от Фонда за НПО в България.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Правилната диагноза. Второ и последващо мнение	5
2. Как и къде се поставя правилната диагноза?	6
3. Какви модерни апарати за изследване и диагностика има в България?	7
4. На какво лечение имам право? Къде са най-добрите специалисти?	8
5. Химиотерапия и лъчетерапия	9
6. Възстановителни процедури и рехабилитация	11
7. На какви контролни прегледи имам право през петте години и кога се правят?	12
8. Какви добавки да пия? Да пия ли изобщо?	14
9. Как да се справя с депресията и страховете си?	15
10. Болничен лист, ЛКК, ТЕЛК и НЕЛК	16
11. Помощни средства	18
12. Пенсии за инвалидност	23
13. Какви са социалните права на онкопациента?	25
14. Жалби и сигнали	28
15. Пътят на пациента с онкологично заболяване	35
16. Полезни страници в интернет	36

Ракът идва изневиделица и сгромолясва света ни.

Как да се справя?

Какво ме очаква?

Първо се успокойте и се заредете с оптимизъм и сили. Очаква ви трудна борба и затова искрено се надяваме, че тази брошура ще ви покаже пътеката към успеха. Мнозина са я преминали, а други все още вървят по нея.

Вашата борба предстои, затова ви подаваме ръка да вървим заедно напред и нагоре.

Защото ракът е диагноза, а не присъда.

Любка Ангелова

Асоциация на пациентите с онкологични заболявания и приятели

За да се запознаем, ето моята история.

Ще започна от началото - април 2005 година. Подутина в ямката на коляното. Не боли, никакъв дискомфорт. Диагноза - възпалено коляно, поставена от лекар, който заместваше личната лекарка. Без изследвания, само с гледане. Пих три месеца таблетки, мазах се с каквото ми изписа. Резултат нула. Подутината си стои, никакви признаци. На следващият преглед ми дадоха направление за ортопед и влакчето на ужасите тръгна. През месец юли 2005 направих рентген на коляното и ЯМР – видях се туморна формация с размери 10 x 6,5 x 1,5см. Биопсия и резултат – *миксоиден липосарком*. Опит за изваждане – неуспешен. Причина – операцията започнала без нужните изследвания (!) Така се оказах с 30 см разрез от средата на бедрото до средата на прасеца. След махането на конците, туморът започна да расте като луд и да се показва, отваряйки шевовете един по един. Последваха изследвания, за да се види къде минават вената и нервът. Така след престой в три клиници, изследвания и консултации с неврохирурзи, стана ясно, че не могат да спасят крака, но за да спасят мен, трябва да го ампутират. Ужасът и болката не мога да опиша!... Мятах се от едната крайност да обвинявам всички за това, което ми се случва – до другата, да изпитвам вина. Няма по-голяма вина от тази да виждаш болката в очите на близките си и да знаеш, че ти си причината за това!

Операцията беше през октомври 2005 г. Туморът беше с размери 15 x 12 x 10 см. Диагнозата – потвърдена и допълнена: *липосаркомът* е смесен вариант с преобладаващ миксоиден компонент. Трябваше да преживея и другия ужас, наречен „съжаление и плач“. Не знам как съм изглеждала след ампутацията, но всички влизаха ревейки и оплаквайки ме... Тогава казах: „**КРАЙ!** Не искам сълзи, не искам хленч! Ще умра, както и всеки друг, но няма да е днес! Заставате до мен да се борим, ако не можете – **ВЪН!**“

Започнах стъпка по стъпка с проходилката да преодолявам сантиметър по сантиметър, да се уча да се обслужвам. Всеки ден имах своите малки победи...

Мислех си, че ужасът е свършил. Не познах. На 15 ноември 2005 г. минах на комисия в онкологичния диспансер в ж. к. „Младост“ в София. Отидох, настроена за терапии и борба, но на жълтия лист с очаквано лечение и спасение пишеше: „профилактични прегледи на 6 месеца“. Нищо друго. Лекарят вдига рамене: „Паднал ви се е тумор, който не се влияе нито от химио, нито от лъчетерапия“. Така ме изпратиха вкъщи с думите, „не е нужно да правите нищо“. Почувствах се объркана, изплашена и обречена. Нямах кого да питам за каквото и да било. Тогава реших, че няма да се дам без бой.

Започнах да чета. Тогава разбрах, че нищо в този живот не е даденост. Тялото ни е дар, за който трябва да се грижим, ако искаме да ни служи дълги години.

Месеци наред рових в интернет, докато открих един клуб – **„Клуб за борба с рака“**. В него хора от различни континенти, държави и градове описваха всяка стъпка от своята пътека, свързана с тази болест: от поставянето на диагнозата, през тежките терапии, различните добавки и „вълшебни отвари“. Изчетох всичко написано от създаването на клуба през 2005 г.

Вече близо четири години, всеки Божи ден казвам „Добро утро!“ на виртуалните си приятели от този клуб, а сега съм и един от неговите модератори. Подреждам важната информация и насочвам нуждаещите се към нея, споделям опит, давам кураж...

Всичко описано в следващите страници е личен и споделен опит от стотици хора, които ежедневно влизат в Клуба за борба с рака в търсене на пътища за борба с тази болест.

ПРАВИЛНАТА ДИАГНОЗА. ВТОРО И ПОСЛЕДВАЩО МНЕНИЕ

Точната диагноза е първият и най-важен фактор за успешното лечение на всяко заболяване. Диагностицирането при много от раковите заболявания се прави чрез образни изследвания (ехограф, скенер, ЯМР), на които се вижда туморът и се определя размерът му. Задължително се прави хистологично изследване – взема се проба от тумора и се гледа под микроскоп за наличие на атипични клетки. Всичко се записва в епикризата от болничното заведение, където е извършена биопсията. Освен вида и стадия на тумора, отбелязани с букви и цифри, епикризата съдържа и номерата на блокчетата с материал от вашия тумор. В патологията на болницата, срещу подписа ви, можете да получите вашите блокчета за повторен анализ. Занасяте ги в друга патология за ново определяне на вида и стадия на тумора. Трябва да имате две еднакви заключения, от две отделни патологии, за да сте сигурни, че диагнозата е вярна. Ако не съвпадат двете мнения, търсите трето мнение. Всяко лечение без ясна диагноза може да доведе до непредвидимо развитие на болестта. За проследяването на някои видове рак има и кръвни изследвания, наречени туморни маркери.

Резултатът от всички изследвания е диагнозата, с която ще се борим заедно. Препоръчително е да проверявате всичко най-малко при двама специалисти, най-малко в две отделни лаборатории!

След като сте наясно с вида и стадия на заболяването, следва да се явите на онкологична комисия, която ще реши как да бъдете лекуван. Такава комисия заседава във всички онкологични диспансери в страната.

КАК И КЪДЕ СЕ ПОСТАВЯ ПРАВИЛНАТА ДИАГНОЗА?

Както вече уточнихме, диагнозата се установява чрез редица изследвания: образни, хистологични и туморни маркери. Когато се наложи да правите такива изследвания, е важно да знаете няколко неща.

Независимо на колко надежден апарат е направено скенер-изследването или ЯМР (ядрено магнитен резонанс), важен е *специалистът*, който ще го разчете. Затова е добре да направите тези изследвания в големите центрове по образна диагностика. Там минават огромен поток пациенти, а лекарите имат дълъг опит в разчитането. И тук с пълна сила важи правилото за *второ мнение*. Търсете доказаните специалисти и специализираните болници за лечение на онкологични заболявания!

Правилото за повторното мнение важи и за хистологичното изследване – където и да сте го направили, в която и болница в страната да са ви изследвали, **ПРОВЕРЕТЕ** го още веднъж в някоя от лабораториите по клинична патология в София. Важно уточнение – при избор на здравно заведение за изследвания и биопсия се ориентирайте към специализираните болници и клиници. В тях лекарите са тясно профилирани. Например при заболявания на белите дробове, специалистите в белодробна болница също могат да свършат чудесна работа, при черен дроб, панкреас и жлъчка може да се доверите на клиниките по гастроентерология и т. н.

И така – взимате си блокчетата с материал от тумора и ги носите за повторна хистология. **Не пристъпвайте** към лечение, преди да е ясна и точна диагнозата, потвърдена с две независими хистологични изследвания. Ако двете мнения не съвпадат, търсите *трето* мнение!

При РМЖ (рак на гърдата) е задължително да се изследва HER 2, защото резултатът му е *важен прогностичен фактор за развитието на заболяването*. Ако HER 2 е положителен (+++), задължително се прилага определен тип лечение. За да се отпусне лекарството за него, изследването на HER 2 трябва да се направи в една от трите лаборатории, признати като референтни: УМБАЛ „Александровска“ – София, УМБАЛ „Света Марина“ – Варна или УМБАЛ „Г. Странски – Плевен.

За туморните маркери също е препоръчително да се направят в две отделни лаборатории. Внимавайте по кой метод работи съответната лаборатория и какви са референтните стойности там за вашия вид тумор. Коментирайте резултатите със своя онколог, без да се притеснявате предварително. Имайте предвид, че маркерът може да се повлияе и от възпалителни процеси в организма. Те могат да повишат стойностите му *до два пъти над горната референтна граница*. Едва след нея онколозите търсят причината в развитие на туморния процес.

И така, вече имате всички изследвания. Ясен е видът, размерът, стадият на тумора; ясно е дали има разсейки в други тъкани и органи. Диагнозата е уточнена и това е най-важното на този първи етап. Сега следва да минете на *онкологична комисия*, която да назначи подходящото лечение.

КАКВИ МОДЕРНИ АПАРАТИ ЗА ИЗСЛЕДВАНИЯ И ДИАГНОСТИКА ИМА В БЪЛГАРИЯ?

Най-общо казано, образните изследвания са: ехограф, рентген, скенер, ЯМР (ядрено магнитен резонанс), ПЕТ КТ. На кое от тях да се изследвате, зависи от това какви са оплакванията ви и какво точно ще се гледа: тъкан, кост, вид орган – глава, панкреас, бял дроб и пр. Всичко това ще реши лекарят, към когото сте се обърнали за консултация. Той ще ви насочи какво изследване да направите, със или без контраст (когато се касае за скенер или ЯМР). Той може да ви препоръча и къде във вашия регион да направите изследването.

Както вече казахме, освен апаратурата, от много голямо значение е специалистът, който ще разчете резултатите ви. Задайте му всички възможни въпроси. Измежду апаратите за ранно диагностициране на злокачествени образувания, най-съвременният е ПЕТ-скенерът, който засега се намира единствено в болница „Света Марина“ във Варна (вече има монтиран такъв и в „Александровска болница“ в София, но активно ще бъде използван едва през следващата година). Той показва с изключителна прецизност наличие на ракови клетки и поява на нови огнища още в техния зародиш, намаляване или увеличаване на тумора и метастазите и съответно дали терапията ви дава нужния ефект или трябва да се смени. За някои заболявания този скенер не е най-подходящото изследване, затова се консултирайте със своя лекар. Ако прецени, той ще ви даде талон, с който да го направите безплатно. За да ви запишат ден и час, трябва да се обадите предварително на телефон 052/978 575 – болница „Св. Марина“, отделение „Нуклеарна медицина „ - ПЕТ/КТ.

Не правете на своя глава изследвания. Намерете лекар, на когото да се доверите и който ще намери време да отговори на вашите въпроси, да обясни къде и какви изследвания трябва да направите и каква терапия ви предстои. **Това е изключително важно, за да сте спокойни по време на лечението.**

НА КАКВО ЛЕЧЕНИЕ ИМАМ ПРАВО? КЪДЕ СА НАЙ-ДОБРИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ?

След поставената диагноза, комисия трябва да ви назначи лечение. Онкологична комисия заседава във всеки онкологичен диспансер в страната. Какво ще бъде лечението, зависи от много фактори:

- ▶ вид и големина на тумора;
- ▶ може ли туморът да бъде опериран;
- ▶ има ли метастази;
- ▶ възрастта на болния;
- ▶ други заболявания и пр.

Има приет стандарт за лечение на рака. Ако се съмнявате в ефективността на терапията, назначена ви от комисията в най-близкия онкологичен диспансер, може да се явите с всички епикризи и изследвания и пред друга комисия, в друго лечебно заведение.

Къде ще се лекувате, зависи само от вас! Освен това, може да си запишете час за консултация и при водещ специалист по химио- и лъчетерапия. Във всяка голяма болница има регламентиран платен прием при такива специалисти. Информация за това може да получите на регистратурата. На тази консултация ще може да задавате всякакви въпроси, свързани със заболяването и лечението ви, както и да попитате за експериментални лекарства и програми и на какви условия трябва да отговорят, за да ви включат.

Когато се явите на онкокомитет и той разгледа вашия случай, може да се окаже, че медицината не разполага с подходяща за вас терапия. Това може да се случи, ако:

1. Вашият тумор не се влияе нито от лъчетерапия, нито от медикаментозно лечение (химиотерапия). Тогава от вас ще се изисква само да правите контролни прегледи в онкологичния диспансер през определен период от време, за да ви следят и да повлияват страничните неразположения.

2. Поради напреднал стадий на болестта или други причини (напр. съпътстващи заболявания) е възможно стандартната терапия да е неподходяща, защото ще влоши качеството на живот на пациента.

Всеки болен може да се лекува в клиниките по онкология на всички големи болници, както и в междуобластните онкологични диспансери в страната. Изберете болница или клиника с лекар, на когото имате доверие. Това е важно за вашето лечение. Ако имате и най-малко съмнение в квалификацията на лекаря, просто го сменете.

За различните видове рак, специалистите са различни. Винаги търсете специализирана клиника или болница. Когато туморът е на скелета или на някакъв мускул, насочете се към онкотерапевт (специализирана е Клиниката по онкоортопедия и костна патология в Горна баня), когато е заболяване на кръвта - към онкохематолог, за черен дроб или стомах търсете клиника по

гастроентерология. Там работят доказани специалисти, които ще ви помогнат с диагностика и лечение.

Каквото и решение да вземете за това къде и как да се лекувате, трябва да знаете, че лечението е *комплексно*. Предвид сложната природа на злокачественото заболяване, СЗО (Световна здравна организация) е приела стандарти за съвременна терапия, включваща лъчелечение, химиотерапия и оперативно лечение или комбинация от методите. Доказано е, има публикации в световните медицински издания, че за успешното лечение имат значение също режимът на хранене, движение и мислене. Така че ако лекуващият лекар ви каже „да ядете и пиете, и да си носите новите дрехи“, значи не е наясно със световната практика и няма да ви помогне особено.

ХИМИОТЕРАПИЯ И ЛЪЧЕТЕРАПИЯ

Химиотерапията е медикаментозно лечение на злокачествените тумори с химически вещества, които потискат механизмите на делене и размножаване на туморните клетки. Това са т. нар. цитотоксични препарати, които убиват туморните клетки. Заедно с раковите клетки, обаче, те убиват и много нормални клетки. Това води до странични ефекти като гадене, диария, окапване на косата и др. За разлика от туморните клетки, нормалните клетки бързо се възстановяват. Със спирането на терапията изчезват и страничните явления.

Химиотерапията е един от основните методи на лечение на всички стадии на злокачествените тумори. Тя може да се прилага преди или след операция, както и в комбинация с лъчетерапия.

Химиотерапия преди операцията

Тази химиотерапия се прилага при големи по размер тумори. Целта е да се намали размера им, за да може след това да бъдат отстранени чрез операция. Понякога, вследствие на химиотерапията, туморите могат напълно да изчезнат.

Химиотерапия след операцията

След операция на злокачествен тумор, в тялото може да останат туморни клетки. Ето защо операцията не винаги гарантира пълно отстраняване на проблема. За да се ликвидират и останалите туморни клетки, след операцията се прилага химиотерапия.

Химиотерапия при метастази

Когато изследвания покажат, че туморните клетки са се разпространили извън основния тумор, се прилага химиотерапия, която да ги унищожи, да спре развитието им или поне да намали размерите на образуванията, с което да се подобри състоянието на болните.

Когато приложените лекарства спрат да действат, се прилагат нови. Така с години се спира развитието на болестта и се подобрява качеството на живот.

Съчетаване на химиотерапия с лъчетерапия

Освен като самостоятелен метод за лечение, химиотерапията се прилага и едновременно с лъчетерапия.

Какво трябва да знаете, ако ви предстои химиотерапия

Химиотерапията трябва да започне до месец след операцията. Направете по най-бързият начин всички изследвания, които трябва да се представят, за да ви се отпусне лекарството (лекарствата). Ако лечението ви ще се осигурява по индивидуален протокол, непременно изисквайте от терапевта изходящия номер и датата, на която протоколът ви е представен в МЗ (Министерство на здравеопазването) за експертна комисия! Това ще е улеснение, когато искате да проверите дали лекарството ви е отпуснато навреме, за да не се забави лечението. Лекуващият ви химиотерапевт ще ви запознае с лекарствата, схемите на вливане на разтворите или пиене на таблетките. Заедно с цитостатиците, ще ви назначат и лекарства против повръщане. Питайте за страничните ефекти, за да не изпадате в паника. Кръвните показатели се следят преди всяко вливане. Искайте съвет от лекаря как да ги поддържате в нормални стойности. Ако позволите да се сринат, рискувате да пропуснете поредното вливане. Чернодробните показатели също се следят. Здравословното хранене е задължително. Приемайте много течности, вода, пряко изцедени сокове, бира, сурови ядки (без фъстъци). Ограничете до минимум захарта и червените меса. Осигурете на организма „лесна“ за преработка храна. Той и без това е доста ангажиран да се справя с болестта. Почивайте повече. Мислете позитивно.

Какво е лъчетерапия?

Лъчетерапията е един от методите за лечение на рак. Представлява облъчване с рентгенови лъчи на тумора или областта около него. Прилага се както като самостоятелно лечение, така и в комбинация с химиотерапия. Самото облъчване не е свързано с болка или друго неприятно усещане. То е като при рентгенова снимка, т.е. не усещате нищо. Апаратите за лъчетерапия осигуряват лечението с голяма точност. Пациентът не е опасен за своите близки. Най-разпространеното лъчелечение е облъчване през кожата (т.нар. перкутанно лъчелечение).

Кога да започнете лъчетерапията ще ви каже специалист. Ако сте оперирани, трябва да минат от две до четири седмици, преди да започнете терапията. При лъчетерапията също има странични ефекти. В някои случаи лечението може да причини нарушение на съня, загуба на апетит, неспокойствие, диария, болки и др. Попитайте лъчетерапевта дали да пудрите кожата или да я мажете със специални кремове, както и какви мерки да взимате при другите странични ефекти.

Отделете специално внимание и грижа за облъчваното място!

Роботизирана система за лъчетерапия Cyberknife („Кибернож“) Източникът на лъчи може да спира на повече от 1200 точки по време на лечението, благодарение на прецизните движения на роботизираната ръка. Системата излъчва минимално количество лъчи, които не засягат здравите тъкани.

Cyberknife има в Медицински център „Джон Хопкинс“-Истанбул, Турция .

ВЪЗСТАНОВИТЕЛНИ ПРОЦЕДУРИ И РЕХАБИЛИТАЦИЯ

Възстановяването след операция, химиотерапия или лъчетерапия е комплексно. То включва грижи за тялото и духа. Движението е от изключително значение. Не става дума за часове във фитнеса или за марафон, а за ежедневни разходки. По възможност походите пеша, качвайте се по стълбите, разхождайте се.

Отделете време и започнете йога или друго любимо занимание (отглеждане на цветя, домашен любимец). Много е важно заниманието да ви е приятно и да ви носи удоволствие. Важно е да се отбележи, че тежки физически натоварвания се предприемат само *след консултация с онколог*. Безразборни масажи при подута ръка или кросове при костни метастази могат да бъдат опасни. Всичко зависи от вида и мястото на рака.

След лъчелечение престоят на слънце се ограничава до минимум! Това включва дори придвижването в слънчеви дни по улиците. Използвайте максимално средствата за защита от слънце – чадър, шапка, очила; излизайте късно следобед или много рано сутрин.

За индивидуална програма през възстановителния период, може да потърсите съответните **центрове за рехабилитация**:

► Дневен център за рехабилитация на онкоболни в СБАЛО (Специализирана болница за активно лечение по онкология) в София, открит през 2009 г. В него има специалисти, които ще изготвят вашата индивидуална програма. Може да ползвате центъра с направление за рехабилитация по Здравната каса или да си платите.

► От 15 юли 2010г. в Банкя отвори врати и център за рехабилитация на жени с рак на гърдата по специализирана програма „Виктория“, реализирана в партньорството с “Специализирани болници за рехабилитация Национален комплекс” АД и АПОЗ (Асоциация на пациентите с онкологични заболявания и приятели). Програмата е разработена от експерти и се осъществява под медицински контрол, което я прави уникална и сигурна. Попитайте вашия онколог за програма ВИКТОРИЯ!

Идеята на проекта е жените с рак на гърдата да получат 10-дневен пакет от комплексна рехабилитация – медицинска, психологическа и социална. За този период те ще получат 13 медицински и немедицински услуги. Разходите за този пакет засега са поделени между пациентите и “Специализирани болници за рехабилитация – Национален комплекс” ЕАД . За изпълнението на тази програма една от базите на дружеството в град Банкя е преустроена и оборудвана за капацитет от 40 жени с РМЖ.

Може да се включите в група от хора с онкологична диагноза, водена от психолог. Към АПОЗ по проект „Създаване на модел от социални услуги за последваща грижа за пациенти с онкологични заболявания“ се предлагат следните услуги:

► **Психологическа помощ за пациенти с рак** - специалистите от консултативните центрове, които се намират в областните диспансери в София, Пловдив и Бургас оказват помощ за справяне с напрежението, стреса, страха, гнева, вината и помагат с ресурсите на пациента да се справи с първоначалния шок и да продължи по пътя на своето самоосъзнаване и справяне с болестта.

► **Психологическа подкрепа за близки на пациентите с рак** – предоставя се безплатна възможност на близки на пациентите с онкологични заболявания да

поговорят с професионалисти за собствените си преживявания, свързани с болестта на техния роднина или приятел.

► **Групи за самопомощ** – в София, Пловдив и Бургас клиничните социални работници и психолозите организират групи за самопомощ за пациенти с онкологични заболявания. Включването в тях става по преценка на специалистите, но едно от условията за участие е желаещите да са получили първоначално индивидуално консултиране.

► **Мобилно консултиране** – чрез мобилното консултиране социалните работници и психолозите имат възможност да помогнат на пациентите на място, различно от консултативния център – напр. в неговия дом, ако това го кара да се чувства по-добре или в болницата, както и да го придружат до социалната служба, да го информират и подкрепят и др.

► **Безплатни консултации по телефона или в скайп** – всеки гражданин, без значение дали е пациент с онкологично заболяване, негов близък, лекар, експерт и др., може да получи безплатно информиране и консултиране на телефона на **Зелената линия – 0800 11 202** (0 ст./минута) или в **skype: zelena80011202**. На въпросите ще отговорят пациенти с онкологични заболявания, които са специално обучени да консултират по телефона, както и специалисти. Ще се почувствате мотивирани и спокойни. Ще приемате трудностите по-леко. Възможности за дистанционна подкрепа можете да ползвате от 9.30 до 17.30 часа. Координати за връзка с центровете можете да намерите на интернет страница:

www.oncobg.info

НА КАКВИ КОНТРОЛНИ ПРЕГЛЕДИ ИМАМ ПРАВО И КОГА СЕ ПРАВЯТ?

Диагнозата вече е ясна. Минали сте на онкологичен комитет (комисия), която е назначила лечение според приетите медицински стандарти. Провели сте назначената ви терапия. Какво следва? Следват *контролни прегледи* през различни периоди в рамките на 5 години и след това. Какви са прегледите и изследванията зависи от вида и местоположението на тумора.

Ето една таблица, която има ориентируващо-препоръчителен характер за контроли при Рак на гърдата. Такава таблица има за всички видове рак.

Контролни изследвания	Месеци													
	3	6	9	12	15	18	21	24	30	36	42	48	54	60
Анамнеза, статус	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Мамография				+				+		+		+		+
Ехография на млечна жлеза	+	+				+			+		+		+	
Ехография на черен дроб		+		+		+		+		+		+		+
Рьо графия на бял дроб		+		+		+		+		+		+		+
Туморни маркери - СА-15-3	+	+		+		+		+		+		+		+
Сцинтиграфия на кости				+				+			+			+

Изследванията са строго специфични и са различни за различните вид рак. За всеки отделен вид рак има различна табличка. **Лекуващият ви онколог е човекът, който ще ви каже кога и какви изследвания да правите.** Всеки от вас трябва да има такава таблица за своето заболяване, като част от епикризата!

Важно! Ако имате симптоми, които ви тревожат (болка, оток, бучка и др.) веднага трябва да информирате лекуващия ви онколог в лечебното заведение. Той ще ви насочи към преглед при специалист или ще изпише нужните болкоуспокояващи.

След като минат 5-те години динамично проследяване, ще продължите да посещавате онкологичните диспансери. При липса на оплаквания за рецидив, се следят само органи и системи, които са рискови за метастази.

КАКВИ ДОБАВКИ ДА ПИЯ? А ДАЛИ ТРЯБВА ДА ПИЯ?

Този въпрос е много сложен и са нужни известни разяснения. След като имате поставена онкологична диагноза, имунната ви система не е разпознала раковите клетки. Вместо да ги изчисти от тялото, тя им е позволила да се съберат и да образуват тумор. Защо вашата имунна система реагира така и не разпознава мутиралите клетки? Има много причини, известни и неизвестни. Ще спомена само някои от известните – канцерогени, генетични мутации, замърсена околна среда, вирусни и бактериални инфекции. И вместо да работи нормално, имунната система функционира недостатъчно или е свръхактивна. От десетилетия учените търсят вещества, с които да регулират работата на имунната система.

Има няколко неща, които трябва да знаете. Преди да купите и да започнете да приемате каквато и да е добавка, трябва да сте добре запознати с нейния състав и начин на въздействие, както и дали има (и какви) противопоказания. Трябва също да сте наясно с каква цел ще я използвате – за поддържане на кръвните показатели в норма, за намаляване страничните ефекти от съответната терапията, за изчистване на токсините от организма си и пр. Това е важно, защото има добавки, които намаляват действието на терапийте и по този начин всъщност пречат на предприетото лечение. Такова например е алоето, което в много случаи е изключително полезно, но при определен стадий на злокачествено заболяване може да активира растежа на тумора. Същото е и с витамин В 12. Затова четете много внимателно листовките към избраната добавка, съветвайте се при избора с лекуващия лекар, консултирайте се и с добър фитотерапевт.

И запомнете, че добавките не могат да заместят лечението! Вълшебни добавки и отвари няма. Има комплексно лечение, което на първо място се назначава от лекуващия лекар, а вие може да го подпомагате със здравословно хранене, подходящи добавки и упражнения (включително дихателни) и положително мислене.

КАК ДА СЕ СПРАВЯ С ДЕПРЕСИЯТА И СТРАХОВЕТЕ СИ?

Думичката „рак“ преобръща живота на всеки, до когото се докосне. Страхове върхлитат един през друг. Мислите препускат, а въпросите застават като парещи въглени в гърлото.

Не е нужно да седите сами и да обвинявате целия свят или още по-лошо – себе си, че причинявате мъка на най-близките си. Не сте виновни, че сте болни, нито светът е в конспирация срещу вас. Приемете диагнозата като втори шанс. Вече сте усетили, че всичко материално става на пясък и губи смисъл и че най-важното в живота ви са хората, които обичате и които ви обичат. Ако всяка сутрин се събуждате с мисълта, че имате още един ден като подарък, за да обичате и да направите добро, ще се почувствате по-добре. Ако обаче ви е трудно, чувствате се в дупка, нямате желание за нищо, направете всичко възможно да споделите вашите страхове и въпроси.

Как да го направите? Имате няколко варианта – да потърсите специализирана помощ или да споделяте с близки и приятели. Може да потърсите хора, които имат вашата или подобна съдба – болестта ще ви сближи и някои от тях ще станат вашите нови приятели. Човек се чувства значително по-добре след подобни срещи, когато вижда, че не е сам в тази трудна житейска ситуация.

Ракът е диагноза, а не смъртна присъда. Диабетът, високото кръвно налягане са също толкова опасни, ако човек не се грижи за здравето си. Хората живеят с години с диагнозите си, просто по-често ходят на лекар.

Депресията се лекува от съответните специалисти. Не е необходимо да стискате зъби и да се опитвате "да се справите сами". Просто се консултирайте и се лекувайте. Ако не ви хареса лекаря – сменете го. Това е депресия като всяка друга, която може да върхлети човек в тежки моменти от живота му по най-различни поводи.

Психолози и психотерапевти има във всеки онкологичен диспансер в страната. Потърсете ги. Ако не ви допада отношението, винаги може да потърсите друг специалист.

Огледайте се за неправителствени организации, асоциации за борба с рака. Имат прекрасни инициативи, организират срещи, провеждат кампании за профилактика и помощ. Включете се. Ще се чувствате добре, ако сте подали ръка дори само на един човек, който има нужда от подкрепа. Открийте радостта да давате и да сте полезни на другите!

Подходяща подобна среда предлагат Пациентските годишни форуми, които АПОЗ организира всяка есен. Сред няколкостотин души с еднаква съдба и различна мярка за щастие, човек се възражда и открива собствения си резерв от енергия за преодоляване на трудности. Потърсете повече информация на www.apoz.eu или на зелената тел. линия 0 800 11 202, скайп [zelena80011202](https://www.skype.com/join/zelena80011202). Можете да откриете приятели и във фейсбук групата **РАКЪТ Е ДИАГНОЗА, А НЕ ПРИСЪДА**

**РАКЪТ Е ДИАГНОЗА
А НЕ ПРИСЪДА!**

www.oncobg.info

БОЛНИЧЕН ЛИСТ, ЛКК, ТЕЛК И НЕЛК

На колко дни отпуск по болест имаме право за лечение на онкологично заболяване?

Имате право на отпуск по болест за срок от 6 месеца. След това имате два варианта:

I – да се върнете на работа за няколко дни и след това имате право на още 6 месеца болнични;

II – да се явите на ТЕЛК.

Дори да решите, че ще ползвате първия вариант, след вторите 6 месеца, отпускът по болест става само чрез явяване на ТЕЛК.

Когато временната неработоспособност е продължила повече от 6 месеца без прекъсване или 12 месеца с прекъсване в две предходни години и в годината на боледуването, отпускът се разрешава само след контролен преглед на ТЕЛК на всеки два месеца, при условие че са налице обективни признаци за възстановяване на работоспособността в следващите 6 месеца.

Явяване на ТЕЛК (териториална експертна лекарска комисия)

След изтичане на болничните дни (6 месеца или два пъти по 6 месеца с прекъсване между тях), ще трябва да се явите на ТЕЛК. Лекуващият ви лекар изготвя бланка по образец, която носите в РКМЕ (районна картотека на медицинска експертиза). Дават ви входящ номер и чакате писмо.

Когато го получите, отивате с него при личния лекар. Той ви издава направления за всички изследвания, които изискват в писмото.

Събирате и копирате всички изследвания, епикризи и друга документация, която е уточнена в писмото и в посочения ден и час се явявате на посоченото място на ТЕЛК. Тази комисия или ще продължи болничните с още три пъти по 2 месеца, или ще ви издаде ЕР (експертно решение) за намалена работоспособност. За да имате право на пенсия за инвалидност, процентът инвалидност трябва да е 50% и над 50%, както и да имате минимален трудов стаж, който е уточнен в КСО.

След като вече имате решение за намалена работоспособност от ТЕЛК, изчаквате 14 дни и отивате отново в районната картотека, за да ви сложат печат на решението. Това са 2 седмици, в които ако не сте съгласни с решението на ТЕЛК, може да обжалвате решението ѝ пред НЕЛК (национална експертна лекарска комисия).

Подпечатаното решение на ТЕЛК се представя в НОИ и се подава заявление за пенсия за инвалидност. Предварително може да се поинтересувате какви са нужните документи за пенсия и да ги подготвите, докато тече процедурата за минаване на ТЕЛК.

С правата на онкоболните ще се запознаем в друга тема.

Едно важно уточнение по повод болничните листове. За заболявания, за които ТЕЛК (НЕЛК) е определила 50% и над 50 % намалена работоспособност, НЕ се издава болничен лист за временна неработоспособност.

Има изключение и то ни засяга пряко: Изключения се допускат, когато са налице обективни данни за обострянето му, както и при интервенции, свързани с лечението на хронично заболяване.

Това означава, че ако сте на работа, въпреки решението на ТЕЛК за онкологично заболяване и пенсията, която получавате, имате право на болничен лист при провеждане на химиотерапия или друг вид лечение, или интервенция.

Срок на инвалидност

Срокът на инвалидността е от 1 до 3 години в зависимост от характера на увреждането. Крайната дата на срока на инвалидизиране е 1-во число на месеца, през който е било извършено освидетелстването. Датата, до която важи решението на ТЕЛК е записана в т.9 на Решението и обикновено не съвпада с датата, на която сте се явили на ТЕЛК .

Пример: ако сте се явили на ТЕЛК на 24.11.2009 г., срокът на решението е до 01.11.2012 г., ако е за период от три години, а не 24 ноември 2012 г.

Минаване за втори или пореден път на ТЕЛК

Когато наближи края на срока на решението на ТЕЛК, трябва да получите писмо от картотеката на ТЕЛК за повторно явяване. Ако писмото закъснява, можете да отидете в РКМЕ (районната картотека на медицинската експертиза) и срещу лична карта и ЕГН да поискате справка защо се бави писмото ви. Ако не е ваша вината, че се явявате по-късно на ТЕЛК – това се записва в Решението и не се отразява на пенсията (ако имате такава). Процедурата след получаване на писмото е описана по-горе и вече сте минали веднъж през нея. Нищо страшно. След като минете на комисия и ви издадат решение, изчаквате 14 дневния срок, за да го подпечатате. Следват два варианта:

I вариант – няма промяна в процента инвалидност. В този случай от РКМЕ изпращат копие от решението ви в НОИ и чакате пенсията (ако имате над 50% намалена работоспособност).

II вариант е при промяна на процента инвалидност. Ако е намален процентът, пак не е нужно да ходите в НОИ, но ако имате увеличаване на процента инвалидност и минавате в по-горна група, ще се наложи да отидете до НОИ да подадете молба за добавката от социалната пенсия, която е различна за различните проценти инвалидност и се отпуска само при 70 % и над 70 % инвалидност. С добавката и пенсията ще се запознаете в отделен раздел – „Пенсия за инвалидност“.

В своите решения ТЕЛК и НЕЛК **определят условията на труд**, противопоказани за здравословното състояние на освидетелстваните лица.

ТЕЛК (НЕЛК) се произнася по работоспособността на лицето за работното му място и при необходимост го трудоустроява.

При дефинитивни състояния, при които не се очаква условията на труд да обусловят неблагоприятно развитие на заболяването, в експертното решение се записва, че лицето е в състояние да работи според квалификацията и възможностите си.

Например, при решение на ТЕЛК за 95% намалена работоспособност поради онкологично заболяване и ампутиран крайник, в т. 12 от Решението на ТЕЛК „Противопоказни условия на труд“ е записано: *Труд според възможностите и квалификацията.*

С две думи, това че сте с 90 или 100 % намалена работоспособност, НЕ означава, че нямате право на работа.

Обжалване на решение на ТЕЛК пред НЕЛК

Минали сте на ТЕЛК и не сте съгласни с решението на комисията. Имате 14-дневен срок, в който можете да обжалвате решението. Жалбата подавате в РКМЕ (Районна картотека на медицинската експертиза) или направо в НЕЛК. Имайте предвид, че докато тече процедурата на обжалване, нямате влязло в сила решение на ТЕЛК и нямате права на инвалид с намалена работоспособност. Нямате пенсия и не може да ползвате всички облекчения и услуги, на които имате право, докато не се произнесе НЕЛК.

Решения на НЕЛК могат да се обжалват само пред Административния съд.

Източник – Наредба за медицинската експертиза, ДВ брой 86 от 14 май 2010 г.

ТАБЛИЦА ЗА ПОМОЩНИ СРЕДСТВА				
В нея ще намерите, условията за отпускане и необходимите документи				
Помощно средство	Медицински условия за отпускане	Необходими документи	Срок	Забележка
Слухови апарати с индивидуална отливка към тях:	По медицински индикации	Медицински протокол от специализирана ЛКК за УНГБ от клиника (отделение) по УНГБ при областни МБАЛ или клиника по УНГБ при УМБАЛ. За децата до 18-годишна възраст протоколите на ЛКК по УНГ болести да са издадени от клиника по УНГБ при УМБАЛ	Шест години (един ремонт в рамките на експлоатационния срок)	Подменят се преди изтичане на експлоатационния срок, ако нуждата за това е удостоверена с протокол от катедрите по УНГБ. Ремонтът се удостоверява с протокол със спецификация, издаден от съответния търговец
цифрови слухови апарати				
джобни слухови апарати по костен и въздушен път				
очила по костен път				
очила по костен път за слухопротезиране на деца, учащи и студенти	По медицински индикации		Три години(един ремонт в рамките на експлоатационния срок)	
програмируеми цифрови слухови апарати за деца, учащи и студенти				
програмируеми цифрови слухови апарати за осигурени лица в трудоспособна възраст	По медицински индикации		Пет години (един ремонт в рамките на експлоатационния срок)	
20 броя батерии за слухов апарат				
Говорен апарат	По медицински индикации	Медицински протокол от специализирана ЛКК за УНГБ, издаден от клиника по УНГБ при УМБАЛ, където е извършена съответната медицинска интервенция.	Пет години (един ремонт в рамките на експлоатационния срок)	Подменя се преди изтичане на експлоатационния срок, ако нуждата за това е удостоверена с протокол от катедрите по УНГБ. Ремонтът се удостоверява с протокол със спецификация, издаден от съответния търговец.
Патерици, бастуни, ходилки и проходилки. Бели и сензорни бастуни за слепи лица	По медицински индикации, удостоверяващи постоянната нужда от тях.	Медицински протокол от специализирана ЛКК по профила на заболяването или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК .	Три години	

Помощно средство	Медицински условия за отпускане	Необходими документи	Срок	Забележка
Инвалидни колички - рингови, с чужда помощ, с едностранно задвижване, с регулиращ се гръб и други	Частична (пълна) парализа на долни крайници или други увреждания, при които самостоятелното придвижване е невъзможно.	Медицински протокол от специализирана ЛКК по профила на заболяването, издадено от ДКЦ (МЦ) на област на МБАЛ, УМБАЛ или УСБАЛ, или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК	Шест години с право на един основен ремонт, по спецификация, комплект гуми и лагери на всеки две години. За децата до 18 години експлоатационният срок е 3 години.	Нуждаещите се лица имат право на една от изброените инвалидни колички или на акумулаторна количка, но не и на двете едновременно. В случаите, когато няма ДКЦ (МЦ) на МБАЛ или УМБАЛ, медицинският протокол се издава от специализирана ЛКК към МБАЛ или УМБАЛ
Акумулаторни инвалидни колички	Увреждане и на горните крайници, което не позволява самостоятелното използване на ръчни инвалидни колички, и ако лицето е физически и психически годно да управлява такава количка.		Десет години с право на два основни ремонта, по спецификация комплект гуми и лагери на всеки две години и комплект акумулаторни батерии на всеки три години.	
Тоалетен стол и стол за баня или комбиниран вариант.	Частична (пълна) парализа на долни крайници или други увреждания, при които самостоятелното придвижване е невъзможно.		Шест години с право на един основен ремонт, по спецификация, комплект гуми и лагери на всеки две години. За децата до 18 години експлоатационният срок е 3 години.	В случаите, когато няма ДКЦ (МЦ) на МБАЛ или УМБАЛ, медицинският протокол се издава от специализирана ЛКК към МБАЛ или УМБАЛ.
Антидекубитална възглавница и/ или дюшек.	При болни с тежки неврологични заболявания, придружени с квадрипарези или хемипарези, будна кома, усложнени невромускулни заболявания, довели до принудително залежаване в една и съща поза, и терминално болни.	Медицински протокол от специализирана ЛКК, издаден от диагностично-консултативен център (ДКЦ) към МБАЛ/СБАЛ или УМБАЛ/УСБАЛ, или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК	Три години.	.
Масички за инвалидни колички, щипки за захващане на предмети от разстояние, стеснители за инвалидни колички.	Наличие на инвалидна количка	Медицински протокол от специализирана ЛКК по профила на заболяването, издаден от ДКЦ (МЦ) на област на МБАЛ, УМБАЛ или УСБАЛ, или експертно решение на ТЕЛК /НЕЛК по друг повод.	Пет години.	В случаите, когато няма ДКЦ (МЦ) на МБАЛ или УМБАЛ, медицинският протокол се издава от специализирана ЛКК към МБАЛ или УМБАЛ.

Помощно средство	Медицински условия за отпускане	Необходими документи	Срок	Забележка
Приспособления за управление на лек автомобил от лица с дисфункция на горни и долни крайници.	Дисфункция, която налага приспособяване на органите за управление на автомобила.	Медицинско удостоверение за водач на МПС.	Експлоатационният срок на автомобила, но не по-рано от 5 години (един ремонт в рамките на експлоатационния срок).	Ремонтът се удостоверява с протокол със спецификация, издаден от съответния търговец.
Протези за долни или горни крайници, включително с електронно устройство				
първа постоянна протеза	Пълна (частична) липса на долен (горен) крайник	Медицински протокол от специализирана ортопедо-травматологична ЛКК или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК, придружени с назначение от лекар ортопед с детайлно описание на необходимата протезна конструкция и нейния вид	Една година с право на три ремонта (подмяна на приемната гилза)	По преценка на ортопедо-травматологична ЛКК. Експлоатационните срокове могат да се намаляват в зависимост от промяната във функционалната годност на протезата и състоянието на ампутирания чукан. Необходимостта от подмяна на протезата се удостоверява с констативен протокол, подписан от оторизирания ортопед и от регистрираното физическо или юридическо лице, изработващо протезите.
постоянна протеза			Една година за деца до 18-годишна възраст с право на един ремонт. Две години за работещите (учащите) с право на два ремонта. Четири години за останалите лица с право на четири ремонта	
модулна протеза			Четири години за всички правоимащи с право на три ремонта. Една година за деца до 18-годишна възраст с право на един ремонт.	
Ортези и ортопедични апарати, изработени по индивидуална мярка.	По медицински индикации	Медицински протокол от специализирана ортопедо-травматологична ЛКК или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК.	Една година за деца до 18-годишна възраст с право на един ремонт. Две години за работещите (учащите) с право на два ремонта. Четири години за останалите лица с право на четири ремонта.	Ортези и ортопедични апарати, изработени по индивидуална мярка.
Ортопедични обувки и/или апаратобувки по индивидуална мярка.	Скъсяване на долен крайник с 5 и повече см. При липса на части, деформации или увреждане на ходилото, затрудняващи придвижването.	Медицински протокол от специализирана ортопедо-травматологична ЛКК или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК	Един чифт на 6 месеца с право на една поправка (два чифта за 12 месеца с право на две поправки) за деца до 18-годишна възраст. Един чифт с право на един безплатен ремонт за една година (два чифта с право на два ремонта за две години) за останалите правоимащи лица	

Помощно средство	Медицински условия за отпускане	Необходими документи	Срок	Забележка
Индивидуални коригиращи приспособления и стелки.	По медицински индикации при "диабетно стъпало"	Медицински протокол от специализирана ортопедо-травматологична ЛКК или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК	Един чифт на три месеца (четири чифта за една година) за деца до 18-годишна възраст. Два чифта за 12 месеца за останалите правоимащи лица	
Принадлежности за ползване на протези:				
два броя протезни рула	Наличие на протеза	Медицински протокол от специализирана ортопедо-травматологична ЛКК или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК.	Една година	Нуждаещите се лица имат право на обувки за протеза или ортопедични обувки, но не и на двата вида едновременно
дванадесет броя протезни чорапи				
шест броя протективни чорапи				
три козметични ръкавици за протези за горен крайник				
една акумулаторна батерия за протеза за горен крайник с електронно устройство				
един чифт обувки за протези				
Очни протези	При енуклеирани очи, вродена липса на око или тежко увредено око без функция	Медицински протокол от специализирана ЛКК по очни болести към МБАЛ, СБАЛ, УСБАЛ, УМБАЛ или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК.	Пет години	.
Гръдна епитеза - първична	По медицински индикации	Медицински протокол от специализирана ЛКК по профила на заболяването към МБАЛ, СБАЛ, УСБАЛ, УМБАЛ или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК	Една година без право на подмяна	В случаите, когато няма специализирана ЛКК по профила на заболяването към МБАЛ, СБАЛ, УСБАЛ или УМБАЛ, медицинският протокол се издава от специализирана ЛКК към междуобластен диспансер по онкологични заболявания
Гръдна епитеза - постоянна			Три години без право на подмяна	
Протези за нос и уши			Пет години	
Перука			Една година	

Помощно средство	Медицински условия за отпускане	Необходими документи	Срок	Забележка
Очила - обикновени или тъмни	Отпускат се, ако увреждането е в резултат на трудова злополука, професионално заболяване, травматично увреждане, от усложнение при общо заболяване, миопия над 10 диоптъра, хиперметропия над 10 диоптъра	Медицински протокол от специализирана ЛКК по очни болести към МБАЛ, СБАЛ, УСБАЛ, УМБАЛ или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК	Пет години	Подменят се преди изтичане на експлоатационния срок, ако нуждата за това е удостоверена с протокол със спецификация, издаден от съответния търговец (но не повече от веднъж в рамките на срока на експлоатация)
Очила - бинокулярни, бифокални, специални оптични средства (телескопични, лупи, екран и бинокловидни)				
Говорещ термометър за телесна температура	Отпускат се на самотни лица с намалена работоспособност над 90 на сто, по повод увреждане на зрението и на семейства, на които и двамата членове са лица с намалена работоспособност над 90 на сто, по повод увреждане на зрението.	Решение на ТЕЛК/НЕЛК, удостоверяващо намалена работоспособност над 90 на сто. Декларация за семейното положение от правоимащото лице.	Седем години	

Хората с увреждания имат право на целева помощ за покупка и ремонт на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия. Помощта се отпуска при закупуване и ремонт на помощните средства само от **лицензирани лица и фирми**, като помощта е в размер, който се определя от МТСП за всяко помощно средство. Необходимите документи заедно с **молба-декларация** се подават в дирекция "Социално подпомагане" по постоянен адрес на инвалида. Целевата помощ за покупка и ремонт на помощни средства се отпуска в 3-месечен срок от одобряването на молбата. Паричните средства се превеждат от Агенцията за социално подпомагане директно по сметката на лицензираните лица, откъдето се получава помощното средство.

Лице, купило за своя сметка отпускнатото му помощно средство, има право на парична помощ в размера на лимитите от МТСП.

При преустановяване ползването на медицински изделия и/ или помощни средства, приспособления и съоръжения, те се връщат в дирекция "Социално подпомагане".

ПЕНСИИ ЗА ИНВАЛИДНОСТ

Право на пенсия

Пенсия за инвалидност се определя на лица с 50% и над 50 % трайно намалена работоспособност.

Начална дата и срок на пенсията

Правото на пенсия за инвалидност се поражда от датата на инвалидизирането. Това е датата, на която ТЕЛК ви е издала решението за намалена работоспособност. Пенсията за инвалидност се отпуска за срока на инвалидността. Пенсиите за инвалидност на лицата, навършили възрастта за пенсия за изслужено време и старост по чл. 68 (60 г. за жените и 63 г. за мъжете), се отпускат пожизнено.

Право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване

Осигурените лица придобиват право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване, ако са загубили работоспособността си и имат осигурителен стаж, придобит до датата на инвалидизирането.

1. до 20-годишна възраст и за слепите по рождение и на ослепелите преди постъпването им на работа, независимо от продължителността на осигурителния стаж;

2. до 25-годишна възраст - една година;

3. до 30-годишна възраст - 3 години;

4. над 30-годишна възраст - 5 години;

5. инвалидите по рождение и инвалидите с придобита инвалидност до постъпване на работа придобиват право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване при една година осигурителен стаж.

Пенсия за инвалидност поради общо заболяване не се отпуска, възобновява или възстановява на лица, на които е отпусната лична пенсия за осигурителен стаж и възраст.

Групите инвалидност са разделени на 4 категории:

- от 50% до 70%
- от 71% до 90%
- над 90%
- над 90% с чужда помощ

Вече имате издадено решение от ТЕЛК с 50% и над 50 % и докато чакате задължителния 14-дневен период за подпечатване на решението, можете да проверите какви документи са нужни на НОИ за изчисление на пенсията. Взимате си трудовата книжка и посещавате НОИ, питате специалистите какво е нужно за инвалидна пенсия. Те ще ви насочат от кой работодател какви документи да си набавите. Щом подпечатате решението на ТЕЛК, попълвате заявление по образец, прилагате документите, които са ви казали, че са нужни и ги занасяте в НОИ. Ако работите, може счетоводителят да изготви и подаде заявлението. Дават ви входящ номер и чакате изчислението на пенсията. Ако изчислението отнема много време, ви отпускат минимална пенсия, примерно за два месеца, а когато изчислят вашата, ви изпращат със запис цялата пенсия за третия месец и разликата между минималната и личната ви пенсия за предните два месеца. При подаване на заявлението в НОИ, попълвате и бланка за начина на плащане на пенсията – получаване в пощата по местоживеене или чрез дебитна карта.

Социална пенсия за инвалидност

Ако нямате минималният трудов стаж и право на лична пенсия за инвалидност, имате право на социална пенсия за инвалидност, ако сте навършили 16-годишна възраст и имате трайно намалена работоспособност повече от 71%.

Размерът на социалната пенсия за инвалидност за лицата с трайно намалена работоспособност над 90% е 120 на сто, а за лицата с трайно намалена работоспособност от 71% до 90% - 110 на сто от социалната пенсия за старост.

Социалната пенсия за старост в момента е 100,86лв.

над 90 % н.р. – 121,03 лв. (120 % от 100,86 лв.);

от 71% до 90% н.р.– 110,95 лв. (110 % от 100,86 лв.).

Ако имате лична пенсия за инвалидност, към нея се прибавя и 25% от социалната пенсия, но САМО при над 71% намалена работоспособност.

При право на повече от една пенсия се получава по избор една от пенсиите в пълен размер и 50 на сто от останалите. Когато една от пенсиите е **социална пенсия** за инвалидност, тя се изплаща в размер **25 на сто**.

ВАЖНО: Ако при преосвидетелстването на ТЕЛК напр. преминете от 50% на 74%, или от 74% на 95%, когато си подпечатате решението след 14-дневния срок, **задължително** ще трябва да отидете в НОИ, за да подадете заявление за социалната пенсия, защото има промяна в размера ѝ!

Източник: КСО

ДАНЪЧНИ ОБЛЕКЧЕНИЯ

Данъчно облекчение за пациенти с намалена работоспособност от 50% до 100%

Данъчната основа за облагане на доходите на лица с намалена работоспособност от 50% до 100% се определя, като полученият облагаем доход се намалява с двойния размер на необлагаемия месечен, съответно годишен, минимум. За дейностите, които подлежат на облагане с патентен данък, лицата с намалена работоспособност от 50 до 100 на сто ползват намаление на окончателния годишен (патентен) данък в размер 50 на сто.

Чл. 18.(1) Сумата от годишните данъчни основи по чл. 17 за лица с 50 и с над 50 на сто намалена работоспособност, определена с влязло в сила решение на компетентен орган, се намалява със 7920 лв., включително за годината на настъпване на неработоспособността и за годината на изтичане срока на валидност на решението.

(2) Месечната данъчна основа по чл. 42, ал. 2 за доходи от трудови правоотношения на лица с 50 и с над 50 на сто намалена работоспособност се намалява с 660 лв., включително за месеца на настъпване на неработоспособността и за месеца на изтичане срока на валидност на решението.

Източник: Закона за облагане доходите на физическите лица

Платен годишен отпуск

Работниците и служителите със загубена работоспособност 50% и над 50 % имат право на платен годишен отпуск в размер не по-малко от 26 работни дни.

Източник: Кодекс на Труда

От заплащане на държавни такси се освобождават:

- ▶ **инвалидите**, бременните и майките с деца до 6-годишна възраст, сираците в случаите на прехвърляне от едно учебно заведение в друго, от една специалност или форма на обучение в друга по здравословни причини, установени със заключение на медицинска комисия;
  - ▶ страните по производствата по чл. 146 от Закона за социално подпомагане /когато има съмнение за недобросъвестно получена помощ, може да се спре получаването и/.
- Източник: Закон за държавните такси - Чл.5 (о)

Облекчения за данък сгради и данък МПС

За имот, който е основно жилище на лице с намалена работоспособност от 50% до 100%, данъкът се дължи със 75 на сто намаление.

Освобождава се от данък превозното средство, ако лекият автомобил е собственост на лице с намалена работоспособност от 50% до 100%, с обем на двигателя до 2000 куб. см и с мощност до 117,64 kW.

Източник: Закон за местните данъци и такси

СОЦИАЛНИ ПРАВА НА ОНКОБОЛНИЯ ПАЦИЕНТ

В чл.333, ал.1, т.3 от КТ е предвидено, че в случаите по чл. 328, ал. 1, точки 2, 3, 5 и 11 и чл. 330, ал. 2, т. 6 работодателят може да уволни само с предварително разрешение на инспекцията по труда за всеки отделен случай работник или служител, боледуващ от болест, определена в наредба на министъра на здравеопазването. Накратко това означава, че при освобождаване от работа по чл. 328, ал. 1:

2. при закриване на част от предприятието или съкращаване на щата;
3. при намаляване на обема на работата;
5. при липса на качества на работника или служителя за ефективно изпълнение на работата;
11. при промяна на изискванията за изпълнение на длъжността, ако работникът или служителят не отговаря на тях;

Не можете да бъдете освободени от работа, ако Инспекцията по труда не е дала разрешение.

Ето и болестите в наредбата.

В чл.1, ал.1 от Наредба № 5 от 20.02.1987 г. за болестите, при които работниците, боледуващи от тях, имат особена закрила съгласно чл. 333, ал. 1 от КТ е предвидено, че закрила при уволнение имат работници или служители, боледуващи от някоя от следните болести:

1. исхемична болест на сърцето;
2. активна форма на туберкулоза;

3. онкологично заболяване;

4. професионално заболяване;
5. психично заболяване;
6. захарна болест.

Предприятието събира предварителна информация от работниците, които са определени за уволнение, страдат ли от болести, посочени в ал. 1 – ал.2 на чл.1 от наредбата.

Проверявайте всеки документ, който работодателят ви дава за подпис. Четете на кой член и алинея и на кой закон (кодекс) се позовава. Ако попадате в горните категории и правата ви са нарушени, трябва в 2-месечен срок от връчване на заповедта, да потърсите правата си със жалба в Районната инспекция по труда, а след това в съда. Имате права - отстоявайте ги!

Права на пациенти с намалена работоспособност от 50% до 70%

► **Месечна добавка за транспорт - 9.75 лв.** Правото се ползва, ако не се ползва карта за градски транспорт от общината. Помощта се изплаща ежемесечно. Необходими документи, които се подават в Дирекция „Социално подпомагане“ по постоянен адрес: молба-декларация, лична карта и ТЕЛК.

► **Право на безплатна винетка.** Получава се, ако колата е на името на пациента или е съсобствена със съпруг/ а и е с двигател до 2000 куб. см. (160 к.с.). Необходими документи: молба-декларация, лична карта, ТЕЛК.

Права на пациенти с намалена работоспособност от 71% до 90%

► **Месечна добавка за транспорт - 9.75 лв.** Правото се ползва, ако не се ползва карта за градски транспорт от общината. Помощта се изплаща ежемесечно. Необходими документи, които се подават в Дирекция „Социално подпомагане“ по постоянен адрес: молба-декларация, лична карта и ТЕЛК.

► **Две пътувания годишно (отиване и връщане) с БДЖ.** Подава се молба-декларация в Дирекция „Социално подпомагане“ по постоянен адрес, откъдето се издава удостоверение, което важи, докато изтече ТЕЛК. Удостоверението се представя на касите на БДЖ, където отбелязват пътуванията.

► **Право на безплатна винетка.** Получава се, ако колата е на името на пациента или е съсобствена със съпруг/ а и е с двигател до 2000 куб. см. (160 к.с.). Необходими документи: молба-декларация, лична карта, ТЕЛК.

Източник: Дирекция „Социално подпомагане“ <http://sgr.hit.bg>

Права на пациента с намалена работоспособност над 95%

Права на пациенти с намалена работоспособност над 90% с придружител

► **Добавка за балнеолечение до 195 лв. (с придружител до 390 лв.)**

Помощта се получава веднъж годишно, след представяне на разходооправдателен документ за извършеното балнеолечение или рехабилитационни услуги в едномесечен срок от крайната дата на ползването им. Добавката е в размер до 195 лв, но не повече от действително направения разход, съгласно представените документи. Необходими документи: молба-декларация, лична карта, ТЕЛК, социална

оценка, оригинални фактури за пациента и за придружителя. Подават се в Дирекция „Социално подпомагане“ по постоянен адрес.

► **Месечна добавка за транспорт – 9.75 лв.** Правото се ползва, ако не се ползва карта за градски транспорт от общината. Помощта се изплаща ежемесечно. Необходими документи, които се подават в Дирекция „Социално подпомагане“ по постоянен адрес: молба-декларация, лична карта и ТЕЛК.

► **2 пътувания годишно (отиване и връщане) с БДЖ. Важи и за придружителя.** Подава се молба-декларация в Дирекция „Социално подпомагане“ по постоянен адрес, откъдето се издава удостоверение. То важи, докато изтече ТЕЛК. Удостоверението се представя на касите на БДЖ, където отбелязват пътуванията.

► **Месечна добавка за телефон – 13 лв.** Добавката се ползва при условие, че лицата не ползват преференции за тези услуги на друго правно основание. Необходими документи: молба-декларация, лична карта, ТЕЛК.

► **Месечна добавка за лекарства – 9.75 лв.** Необходими документи: молба-декларация, лична карта, ТЕЛК, удостоверение от личния лекар за частично платени лекарства и рецептурна книжка.

► **Право на безплатна винетка.** Получава се, ако колата е на името на пациента или е съсобствена със съпруг/ а и е с двигател до 2000 куб. см. (160 к. с.). Необходими документи: молба-декларация, лична карта, ТЕЛК.

► **Целева помощ за преустройство на жилище – 600 лв.** Отпуска се само на пациенти, които се придвижват с инвалидна количка. Средномесечният доход на член от семейството за последните 12 месеца трябва да е равен или по-нисък от 130 лв. Необходими документи, които се подават в Дирекция «Социално подпомагане»: молба-декларация, фактура за стойността на ремонта по видове разходи и фискален бон; документ за доходите; копие от ТЕЛК/НЕЛК; лична карта.

Източник: Дирекция „Социално подпомагане“ <http://sgr.hit.bg>

Права на пациента с намалена работоспособност над 90% с придружител

► **Добавка за балнеолечение до 195 лв. (с придружител до 390 лв.)** Помощта се получава веднъж годишно, след представяне на разходооправдателен документ за извършеното балнеолечение или рехабилитационни услуги в едномесечен срок от крайната дата на ползването им. Добавката е в размер до 195 лв., но не повече от действително направения разход съгласно представените документи. Необходими документи: молба-декларация, лична карта, ТЕЛК, социална оценка, оригинални фактури за пациента и за придружителя. Подават се в Дирекция „Социално подпомагане“ по постоянен адрес.

► **Месечна добавка за транспорт – 9.75 лв.** Помощта се изплаща ежемесечно. Необходими документи, които се подават в Дирекция «Социално подпомагане» по постоянен адрес - молба-декларация, лична карта и ТЕЛК.

► **Две пътувания годишно (отиване и връщане) с БДЖ. Важи и за придружителя.** Подава се молба-декларация в Дирекция „Социално подпомагане“

по постоянен адрес, откъдето се издава удостоверение, което важи, докато изтече ТЕЛК. Удостоверението се представя на касите на БДЖ, където отбелязват пътуванията.

► **Месечна добавка за телефон – 13 лв.** Добавката се ползва, при условие, че лицата не ползват преференции за тези услуги на друго правно основание. Необходими документи - молба-декларация, лична карта, ТЕЛК.

► **Месечна добавка за лекарства – 9.75 лв.** Необходими документи - молба-декларация, лична карта, ТЕЛК, удостоверение от личния лекар за частично платени лекарства и рецептурна книжка.

► **Право на безплатна винетка.** Получава се, ако колата е на името на пациента или е съсобствена със съпруг/ а и е с двигател до 2000 куб. см. (160 к.с.). Необходими документи: молба-декларация, лична карта, ТЕЛК.

► **Целева помощ за преустройство на жилище – 600 лв.**

Отпуска се само на пациенти, които се придвижват с инвалидна количка. Средномесечният доход на член от семейството за последните 12 месеца трябва да е равен или по-нисък от 130 лв. Необходими документи, които се подават в Дирекция «Социално подпомагане: молба-декларация, фактура за стойността на ремонта по видове разходи и фискален бон; документ за доходите; копие от ТЕЛК/НЕЛК; лична карта.

ЖАЛБИ И СИГНАЛИ

На следващите страници ще намерите бланки за жалби. Когато са нарушени правата ви, включително когато закъснява отпускането на лекарство, пускайте жалба в писмен вид с входящ номер до Министерството на здравеопазването. Обърнете се за помощ към пациентски организации. Не стойте и не чакайте, когато газят конституционното ви право.

Ето какво е записано в Конституцията на Република България.

Чл. 28. Всеки има право на живот. Чл. 52. (1) Гражданите имат право на здравно осигуряване, гарантиращо им достъпна медицинска помощ, и на безплатно ползване на медицинско обслужване при условия и по ред, определени със закон. (2) Здравеопазването на гражданите се финансира от държавния бюджет, от работодателите, от лични и колективни осигурителни вноски и от други източници при условия и по ред, определени със закон. (3) Държавата закриля здравето на гражданите и насърчава развитието на спорта и туризма. (4) Никой не може да бъде подлаган принудително на лечение и на санитарни мерки, освен в предвидените от закона случаи. (5) Държавата осъществява контрол върху всички здравни заведения, както и върху производството на лекарствени средства, биопрепарати и медицинска техника и върху търговията с тях.

АПОЗ-Асоциация на пациентите с онкологични заболявания и приятели **www.apoz.eu**

НПО – Национална пациентска организация **www.npo.bg**

До Регионалния център по здравеопазване

гр.....

ЖАЛБА

от.....

(име, фамилия)

адрес: .....

(актуален адрес за кореспонденция)

Относно: Отказ за оказване на медицинска помощ

Уважаеми господа,

1.....(В тази част на жалбата описваме фактите и обстоятелствата, довели до нарушаването на правата ни. Посочваме лечебното заведение, обстоятелствата поради които сме потърсили помощ, лицето към което сме се обърнали за оказване на медицинска помощ, мотивите с които ни е била отказана полагащата се медицинска помощ и настъпилите в резултат на това последици, ако има такива. Не е необходимо жалбата да бъде подавана само след настъпване на последици. Нарушение на Закона за здравето представлява самият отказ да бъде оказана медицинска помощ.)

2.....(в тази част на жалбата се описва характера на извършеното нарушение)

Уважаеми господа,

С оглед на изложеното до тук, считам че са налице данни, удостоверяващи извършено нарушение по Закона за здравето (ЗЗ), накърняващо правата ми като пациент, а именно отказ от оказване на медицинска помощ. Във връзка с това ви моля, след като извършите необходимата проверка и установите истинността на изложените от мен факти, да наложите административна санкция на посочените лица, така както е предвидено в ЗЗ.

Дата .....

С уважение: .....

До Регионалния център по здравеопазване

гр.....

ЖАЛБА

от .....

(име, фамилия)

адрес: .....

(актуален адрес за кореспонденция)

Относно: Отказ за предоставяне на здравна информация

Уважаеми господо,

1.....

(В тази част на жалбата описваме фактите и обстоятелствата, в резултат на които се е наложило да поискаме предоставянето на отнасяща се до нас здравна информация. Посочваме лечебното заведение и длъжностните лица, към които сме се обърнали за предоставяне на здравната информация, както и мотивите, с които ни е отказано. Идентична жалба можем да подадем и в случай, че здравната информация е предоставена на трети лица, без да сме информирани за това и без да сме изразили съгласие. Необходимо е да се посочи каква точно част от здравната информация сме поискали)

2.....(В тази част на жалбата се описва характера на извършеното нарушение)

Уважаеми господо,

С оглед изложеното до тук считам че са налице данни, удостоверяващи извършено нарушение по Закона за здравето (ЗЗ), накърняващо правата ми като пациент, а именно отказ от предоставяне на здравна информация, отнасяща се до (конкретизира се вида информация, която поискали).

Във връзка с това ви моля, след като извършите необходимата проверка и установите истинността на изложените от мен факти, да наложите административна санкция на посочените лица, така както е предвидено в ЗЗ.

Дата .....

С уважение: .....

До Регионалния център по здравеопазване

гр. ....

ЖАЛБА

от .....

(име, фамилия)

адрес:.....

(актуален адрес за кореспонденция)

Относно: Отказ за осигуряване на конфиденциалност на данните, отнасящи се до здравното състояние

Уважаеми господа,

1.....

(В тази част на жалбата описваме фактите и обстоятелствата, довели до нарушаването на правата ни. Подробно описваме обстоятелствата, при които сме поискали гаранции или сме се уверили в липсата на такива по отношение на опазването на конфиденциалността на данните, съдържащи се в здравната информация. Посочва се лечебното заведение, в което е установено нарушението, както и длъжностните лица, отговорни за това.

2.....*(В тази част на жалбата се описва характера на извършеното нарушение)*

Уважаеми господа,

С оглед изложеното до тук, считам че са налице данни, удостоверяващи извършено нарушение по Закона за здравето (ЗЗ), накърняващо правата ми като пациент, а именно отказ от осигуряване на конфиденциалност на данните, отнасящи се до здравословното ми състояние.

Във връзка с това ви моля, след като извършите необходимата проверка и установите истинността на изложените от мен факти, да наложите административна санкция на посочените лица, така както е предвидено в ЗЗ.

Дата .....

С уважение: .....

До Комисията за защита от дискриминация

ЖАЛБА

от.....

(име, фамилия)

адрес:.....

(актуален адрес за кореспонденция)

Относно : Извършен дискриминационен акт

Уважаеми господа,

1.....

(В тази част на жалбата описваме фактите и обстоятелствата, които отговарят на определението за пряка или непряка дискриминация, на които сме станали свидетели или които са били пряко насочени към нас. Посочваме точно извършителите, мястото както и събитията, съпътствали извършването на дискриминационния акт.

2.....*(В тази част на жалбата посочвате какъв точно е дискриминационният акт, като използвате определението в Закона за дискриминация. Например - С описаните в част 1 на настоящата жалба бе извършен дискриминационен акт, основан на етническа принадлежност, обществено положение, увреждане, сексуална ориентация.)*

Уважаеми господа,

С оглед на изложеното до тук, считам че са налице основания да бъде приложена цялата строгост на закона като на лицата, допуснали извършването на описаните дискриминационни дейности, да бъде наложена съответна административна санкция.

Дата.....

С уважение:.....

До .....

(посочва се точното наименование на организацията, до която е адресирано заявлението)

гр.....

ЗАЯВЛЕНИЕ

от .....

(трите имена на заявителя)

адрес за кореспонденция .....

(актуален адрес за кореспонденция и евентуално телефон и ел. поща)

Относно: Предоставяне на достъп до обществена информация

Уважаеми господа,

На основание чл. 24, ал.1 от Закона за достъп до обществена информация, моля да ми бъде предоставена информация за следното:

(тук подробно се описва информацията, която искаме, като се посочват всички известни ни детайли)

На основание чл. 26, ал.1 посочвам предпочитаната форма за предоставяне на информация, както следва:

(тук се посочва формата, в която предпочитаме да получим информацията. Съгласно закона, формите са следните: преглед на информацията – оригинал или копие, устна справка, копия на хартиен носител, копия на технически носител. Можем да поискаме информацията да ни бъде предоставена в повече от една форма, но е задължително да посочим каква е тя. Липсата на посочена форма се счита за непълнота на заявлението и може да бъде основание то да бъде оставено без разглеждане. Ако поискаме информацията да ни бъде предоставена на технически носител, трябва да уточним и вида на записа, който предпочитаме. Структурата, предоставяща информацията е в правото си да поиска да се заплатят разходите по нейното обработване по предварително обявен ценоразпис, съгласно Заповед № 10 на МФ от 10.01.2001 г.)

Съгласно изискванията на закона посочвам следния адрес за кореспонденция:

(посочват адрес за кореспонденция)

Дата .....

С уважение:.....

ПЪЛНОМОЩНО

Подписаният.....
ЕГН..... Л.К.....
издадена на..... ОТ.....
адрес.....

УПЪЛНОМОЩАВАМ:

.....
ЕГН..... Л.К.....
издадена от..... на ..... Г.
със следните правомощия:

Да ме представлява и получи от мое име следните, полагащи ми се медикаменти, информация, документи:

(посочва се конкретната причина за упълномощаването)

Ако е необходимо, да положи подпис под документи, удостоверяващи получаването на медикаментите, информацията, документите.

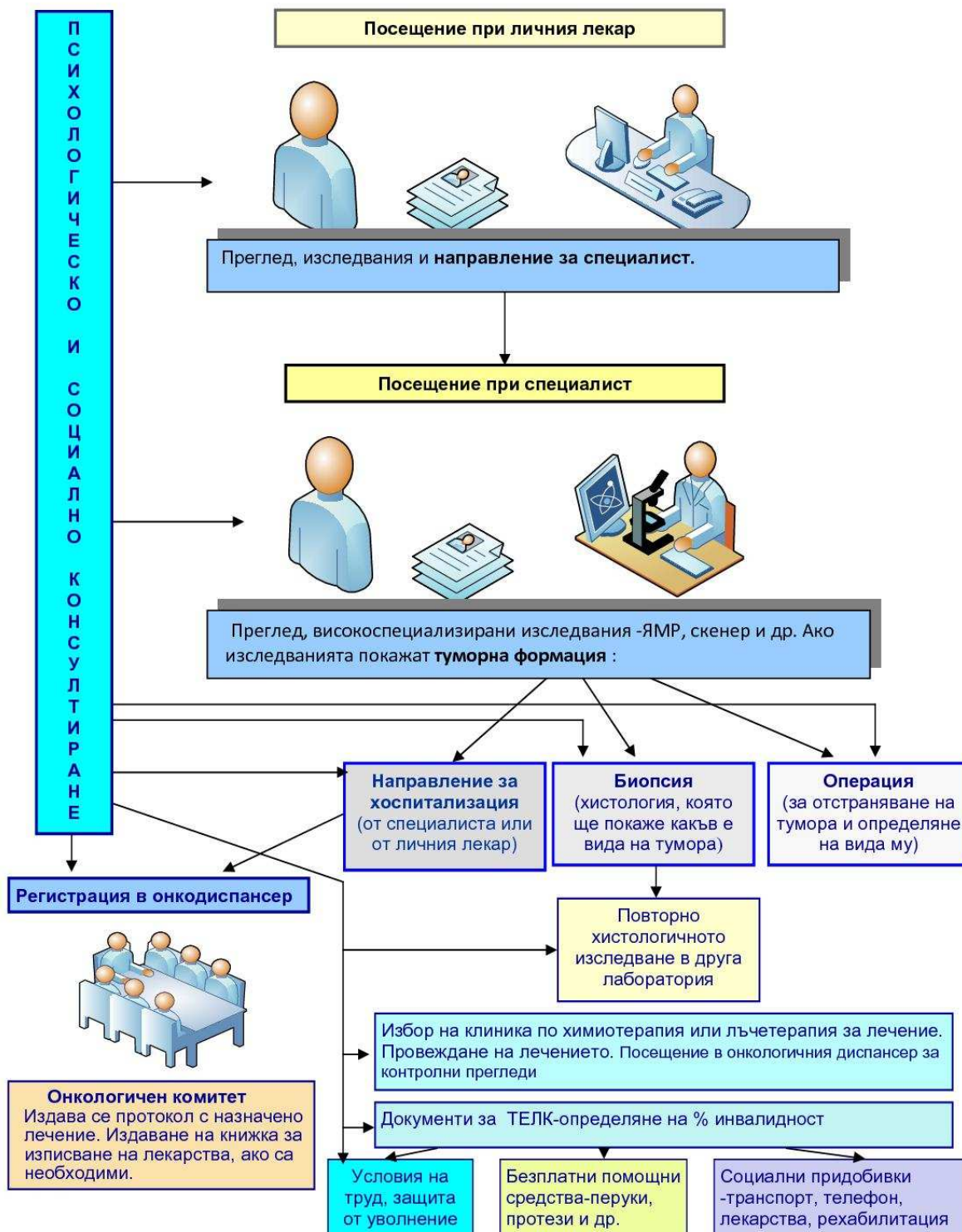
Упълномощеният по настоящото пълномощно се задължава да спазва пълна конфиденциалност по отношение на данните, станали му известни при упражняване на правата по пълномощното.

Настоящото пълномощно е изготвено с цел да бъде представено пред *(посочва се мястото за където важи пълномощното)*

УПЪЛНОМОЩИТЕЛ:..... УПЪЛНОМОЩЕН:.....

Дата:.....

Пътят на пациента

ПОЛЕЗНИ АДРЕСИ В ИНТЕРНЕТ

Тук ще намерите полезни страници от интернет пространството, които ще ви помогнат с информация:

АПОЗ - Асоциация на пациентите с онкологични заболявания и приятели **www.oncobg.info** сайта ще намерите цялата брошура, както и бланки за молби и жалби. Богато съдържание за болестта, видовете лечение и много допълнителни статии.

КЛУБ ЗА БОРБА С РАКА - **<http://clubs.dir.bg/postlist.php?Board=rak>**

Това е клуб, създадени от и за пациенти с тази диагноза и за техните близки. Събрана е безценна информация от споделен личен опит.

Група във Фейсбук „Ракът е диагноза, а не присъда!“ – **<http://www.facebook.com/home.php#!/group.php?gid=126187110737977>**

НПО – Национална пациентска организация **<http://www.npo.bg>**

И запомнете, Вие отстоявате живота си и владеее силата!

